

on aquell veurà la mercaderia» (RLR v, 83).

D'altra banda *cabal* com a substantiu independent en el sentit de 'capital, béns principals' (a distinció dels 'interessos, la usura', etc.) apareix també en el S. XIII: «ab tot' aytal mesura / con vós mesurarets, / lo *cabal* e l'usura / e'l gasayn cobraret», c. 1250, Guillem de Cervera (*Prov.*, 816c); «si eu te met *cabal*, çvols tu --- partesques ab mi lo gasayn?», *VidesR*, 179r1 (trad. *capitale* del text llatí, 534.20), «mettre en son poder lo *cabal* e'l guany que ab la dita comanda serà fet», *Consolat* (§ 220); acc. que resta després ben viva en la llengua: «guany e *cabal*, / tot t'o darà», JRoig (*Spill*, 12680); «tant o més val la penyora que lo *cabal*», «tant o més es la usura que lo *cabal*», «cobrar lo *cabal*: repetere sortem», «lo *cabal*: sors, caput, vivum, integra summa», OPou (*ThPu.*, 119, 122, 119, 119).

Altres locucions paral·leles a *per cabal* són a *cabal* 'per si sol, per si sola' Guillem de Cervera (c. als proverbis 100 i 1000), i en docs. de princ. S. XIV: «alquon hom --- no gaus fer --- neguna rompuda en un loc, i *cabal*, meyns de una quartonada de sement, la qual quartonada hagen a conèixer e tatxar los cònsols» ross., 1323, RLR xxxii, 429), «aquella manera, que vos, seynor, en una cèdulla donà a mi a *caba[y]l*», «que ell avia tractat ab mi a *cabal* sobre aquest feyt; e puyx, que y avien cabuts los dits cardenals» (docs. de 1316 i 1317, Finke, *Acta Arag.* III, 315, 335); *de cabal* (en el citat doc. de 1316); i *en cabal*: «aquell oliver vos donam et els altres ço que aver i devem», doc. ribag. de 1237 (*BABL* VII, 182).

La idea de 'capital, béns' ha passat a concretar-se, sobretot en les comarques pirinenques (*AlcM*, § 1), en la de 'bestiar', tan viva en cançons populars («lo majoral, amb gran *cabal*» en la *Nadala Fum, fum*, etc.), i en els escriptors del Nord: «com que volien fer de pastors, van anar a robar béns i ovelles pels *cabals* del voltant, i quan se van veure amos d'un galan ramat se'l van endur a --- l seu corral --- de dia's passejaven pel mig del *cabal* am les orelles altes i la cua baixa ---», Coromines (*Presons Im.*, p. 70); Massó i Torrents (*Croquis Pir.* I, 15, 21; II, 24, 34); «cada vehí no podrà tirar al empriu més *cabal* del qu'al hivern pot mantenir en son terme ---», MVayreda (*Sang Nova* v, ix, 414). L'ètimon és el llatí vulgar tardà *CAPALIS* que apareix substituïnt el ll. clàss. *CAPITALIS* ja en diverses fórmules merovíngies (*ALLG* II, 269, 562; *Formulae Merov.*, 230.18, de vegades ja amb consonantisme evolucionat romànic *cavalis*, *ibid.*, 253.25).

Però tal com *CAPITALIS*, -ALE, no és solament substantiu (*el capital*, cast. *el caudal*, etc.), sinó també adj. *CAPITALIS* 'cabdal', d'on 'complet', també en català i romànic *cabal* va restar com a adjectiu: per més que *AlcM* l'exemplifiqui només en mallorquins, no és ni ha estat menys del català de sempre i de pertot: *comptes cabals*, *cabalment*, són i han estat sempre generals i locucions medievals *per cabal*, a *cabal* (tan exemplificades a dalt) parteixen de l'ús adjectiu; «jo festetjava i dormia; / mai m'havia seguit tal; / i ara som romàs *cabal*, / d'un poc de son que tenia» (cobla men.:

Camps Merc., *Folklore Men.* I, 120). Per a les formes de les altres llengües romàniques, comunes a totes les de França i Espanya, veg. FEW II, 347b; DCEC I, 559b36-43.

Especialment nostra és la locució *fer cabal* 'fer cas', pròpiament 'adquirir com a cosa valuosa', que de primer només apareix amb el seu sentit propi, aquest últim: «menestral qui nit y dia / treballau per *fer cabal*, / dexau treball y família: / ab mi dançau» en una cobla de dansa dels Ss. XV-XVI recollida per Miquel Carbonell (*CoDoACA* xxviii, 314), i ja és freqüent en el S. XVII en el seu sentit modern (cites de Lacav. i del pseudo-Boades, *AlcM*, § 7) i des de primers del S. XIX pertany a la llengua literària en escriptors de totes les regions: «són mentides: no hi ha que fer-ne *cabal*», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 178), «quant els suïssos vejeren que d'ells no fèiem *cabal* / ens agafaren les bèstias ---» en un romanç de c. 1823 (MilàF., *Romllo.*, 99.5), «fent *cabal* de faules velles, que no creuen ni els infants», Marian Aguiló (*Focs Follets*, 110), «la impensada novetat d'un paisatge que estaves cansat de veure sense fer-ne *cabal*», Coromines (*A Recés dels Tam.*, pròleg IV, p. 23), «*fer cabal*: fer cas, parar atenció, esment», A. Ferrer Guinart, *Rond. de Menorca* (p. 219); paral·lelament es digué *hacer caudal* en el castellà del S. XVII, veg. DCEC I, 134a15-17.

De *cabal* és derivat +*cabalia* 'possessió que té algú amb exclusió de tot altre' (o sigui «*per cabal*» = per si sol, veg. supra): «la dita senyora Reyna --- pren delma de totes coses, ver és que y ha terres que són *cabalies* de la ecclèsia», doc. d'Urgellet (terme de Montanissell, a. 1518), *Spill* de Castellbò fº 36v (o sigui terres on l'Església no admetia ni el delme reial); potser s'ha de llegir el mateix (o bé un adjectiu *cabalà*, *-ana) en un doc. de Camarasa dels anys 1295-9, on en el ms. no veig clarament més que *cabala* amb una abreviatura a penes visible a la fi del mot: «lo delme de tots los béns del terme de Segura es et deu éser del senyor Rey --- del terme del castel de Segura, qui és *cabala* del senyor Rey» (Procés de Pere de Palau, fº 9v).⁸

Cabalenc 'aproximadament igual de dimensions' men. (*AlcM*) i mall.; veg. els contextos en Camps i Merc., *Folk. Men.* II, 57, 66 (que cito in extenso s. v. ENGEGAR i BURCANY). *Cabaler* 'fadrister', que Llull usa encara en el sentit etimològic de persona acostada que hom envia a fora donant-li o prestant-li cabals perquè campi (*Contempl.*, 116), i que avui significa 'fadrister' (així perquè el pare li dona només algun diner o llegítima): figura etimològica en la cobla tradicional «vos caseu ab un fadrí *cabaler* / que de *cabal* no en té gaire» (Milà, *Romllo.*, 441): avui és l'expressió per a 'fadrister' a quasi tot el Princ., llevat de les comarques centrals.⁹

Cabalós 'acabalat, perfecte, sumptuós' (Llull, Ausiàs, JRoig, *AlcM*); Víctor Català va forjar-li el sentit de 'abundós' parlant de deus i corrents d'aigües però això no és més que un calc desafortunat del cast. *caudaloso*, sentit que no ha tingut aquest mot en català,